

<https://doi.org/10.19195/0137-1150.173.23>

Data przesłania artykułu: 22.08.2019

Data akceptacji artykułu: 13.02.2020

TETIANA KASNAK

Podkarpacki Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Stefanyka, Iwano-Frankiwnsk, Ukraina

Художня репрезентація автобіографічної пам'яті у сучасній українській прозі для дітей та юнацтва

Феномен автобіографічної пам'яті завжди викликав зацікавлення дослідників автобіографічних наративів та спогадової літератури. У контексті пострадянського переосмислення минулого постають питання взаємозв'язку і взаємозалежності автобіографічної пам'яті й колективної пам'яті покоління. У наукових студіях літератури для юних особливої ваги набуває проблема художньої репрезентації автобіографічної пам'яті, специфіки відбору й відтворення спогадів з дитинства з орієнтацією автора не тільки на ретрансляцію запам'ятованого, а й на рецептивно-естетичні особливості читачької аудиторії.

Дослідження автобіографічної пам'яті різносторонні й глибокі. Починаючи з 1976 року, часу введення в обіг цього поняття Джоном Робінсоном¹, неодноразово феномен цього виду пам'яті був предметом ґрунтовного вивчення психологами, соціологами, лінгвістами, літературознавцями². Автобіографічна пам'ять є сегментом епізодичної пам'яті, яка пов'язана зі свідомими спогадами про конкретні події, що відбувалися в певний момент часу в минулому. В епізодичній пам'яті зберігається інформація про речі, які

¹ J. A. Robinson, *Sampling Autobiographical Memory*, „Cognitive Psychology” 1976, вип. 8, с. 578–595.

² Див. Л. Засекіна, *Переживання подій та їх психолінгвістична репрезентація в автобіографічній пам'яті: репродукція чи реконструкція*, [в:] „Психолінгвістика” 2016, вип. 20, с. 65–77; В. В. Нуркова, *Автобиографическая память (Структура, функции, механизмы)*, Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук, Москва 1998; D. Berntsen, D. C. Rubin, *Cultural Life Scripts Structure Recall From Autobiographical Memory*, „Memory and Cognition” 2002, № 32, с. 427–442; D. Berntsen, D. C. Rubin, I. C. Siegler, *Two Versions of Life: Emotionally Negative and Positive Life Events Have Different Roles in the Organization of Life Story and Identity*, „Emotion” 2011, № 11, с. 190–201 та ін.

людина колись бачила, та емоції, які переживала. Ендель Тульвінг називає епізодичну пам'ять „справжнім дивом природи”³ і розглядає її як основну систему нейрокогнітивної пам'яті, відмінну від семантичної пам'яті, яка має справу з контекстно-вільним, загальним знанням світу. Частиною автобіографічної історії є епізодичні спогади, які мають велике значення для окремої людини. Мартін Конвей і Девід Рубін підкреслюють „особисту актуальність”⁴ у визначенні автобіографічної пам'яті. Кетрін Нельсон розкриває функціональну важливість автобіографічної пам'яті з еволюційної точки зору, її унікальну роль у визначенні себе і соціальної інтеграції особистості⁵. Ці психологічні аспекти важливі у літературознавчих студіях з огляду на те, які саме спогади автора з дитинства позначені „особистою актуальністю”, яким чином відбувається їхня художня ретрансляція.

Українські літературознавці розглядали феномен автобіографічної пам'яті як невід'ємний компонент автобіографічного нарративу у творах мемуарного, щоденникового, автобіографічного, біографічного характеру⁶. Такий аспект жодного разу не отримувал належної уваги у літературознавчих дослідженнях класичної чи сучасної української прози для дітей та юнацтва, незважаючи на те, що ці жанрові різновиди добре презентовані⁷. Винятком є наукова праця *Володимир Рутківський: тексти долі* Наталії Марченко⁸, яка із позицій новітньої біографістики висвітлює основні етапи життя та подає ґрунтовний аналіз творів письменника.

Актуально розширити теоретичний горизонт й методологічний апарат дослідження художньої репрезентації автобіографічної пам'яті з урахуванням поетики твору й специфіки сучасної літератури для дітей та юнацтва. У фокусі цієї розвідки — художньо-естетичні аспекти передачі авторської

³ E. Tulving, *Episodic Memory: From Mind to Brain*, „Annual Review of Psychology” 2002, № 53, с. 3, 25.04.2015, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199828340/obo-9780199828340-0009.xml> [доступ: 21.08.2019].

⁴ M. A. Conway, D. C. Rubin, *The Structure of Autobiographical Memory*, [в:] *Theories of Memory*, ред. A. F. Collins, S. E. Gathercole, M. A. Conway, P. E. Morris, Hillsdale 1993, с. 103–137.

⁵ K. Nelson, *The Psychological and Social Origins of Autobiographical Memory*, „Psychological Science” 1993, 4, с. 7–14.

⁶ Див. К. Дуб, *Автобіографічний синерген*, „Слово і час” 2001, № 4, с. 15–21; С. П. Михида, *Мегатекст і особистість письменника*, [в:] „Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка” 2004, вип. 15, с. 104–108; С. П. Михида, *Реконструкція психологічних портретів українських письменників кінця ХІХ–початку ХХ ст. на основі мегатексту*, Автореф. дис. д-ра філол. наук, Київ 2013; Т. Ю. Черкашина, *Українська мемуарно-автобіографічна проза ХХ ст.: жанрова, структурна та ідейно-художня еволюція*, Автореф. дис. д-ра філол. наук, Київ 2015.

⁷ У ХХ ст. жанрові різновиди спогадової літератури презентовані В. Винниченком, О. Довженком, Б. Лепким, М. Стельмахом, В. Стефаніком, Г. Тютюнником, а у ХХІ ст. А. Левковою, Б. Радішем-Маринюком, В. Рутківським, О. Слоньовською та ін.

⁸ Н. Марченко, *Володимир Рутківський: тексти долі: біографічний нарис*, Тернопіль 2014.

яви про власне життя і долю, спогадів і узагальнень значущих подій з дитинства, які належать до автобіографічної пам'яті. Для глибшого аналізу обрано автобіографічні повість *Потерчата* Володимира Рутківського (2008, 2013)⁹ та роман *Дівчинка на кулі* Ольги Слоньовської (2012)¹⁰. Методологію дослідження вибудовано на концепції системного аналізу поетики твору, підсиленій інструментарієм мультидисциплінарних студій¹¹.

Автобіографічна пам'ять як основний змістовий компонент автобіографічного наративу

Автобіографічний наратив як „суб'єктивно впорядкований досвід життєвого шляху”¹² у сучасній українській прозі для дітей та юнацтва постає у кількох варіантах: як цілісний текст, як фрагменти тексту (у вигляді вставок з особистого щоденника автора, листування, спогадів), як окремі події чи ситуації у житті персонажів. Твори Рутківського і Слоньовської — цілісні автобіографічні наративи, сюжетну канву яких вибудовано на спогадах з дитинства, тих епізодів, які мали особливий вплив на формування особистості авторів і закарбувалися в автобіографічній пам'яті.

Рутківський у *Потерчатах* описує дитинство Володка у часи Другої світової війни. У романі *Дівчинка на кулі* Слоньовська розкриває історію Олі від її народження і до вступу в інститут (70–80 ті роки ХХ ст.). Часопросторові межі наративу визначають ступінь і характер сконденсованості описаних подій та ситуацій, художньої трансляції автобіографічної пам'яті.

Композиційно повість *Потерчата* складається з частин-розділів. Ретроспективний текст доповнюють фрагменти оповіді про батька, роздуми про буття. Рутківський вдається до постмодерних прийомів поетики тексту. Активізуючи образну, емоційну й словесно-логічну пам'ять, відтворює дитяче сприйняття світу і себе в ньому, дитячу травму — страх, самотність, думки про мамину нелюбов. Індивідуальну автобіографічну пам'ять доповнює колективна.

Рутківський відносить себе до того покоління, яке прийнято називати дітьми війни. Олександр Гаврош пише, що „дві обставини наклали свій глибокий відбиток на дитинство Володимира Рутківського: війна, а точніше — окупаційні лихі й голодні часи, перенесені на селі, та українська історія”¹³.

⁹ В. Рутківський, *Потерчата: Дитяча сповідь перед дорослими, які так нічому й не навчилися: повість*, Тернопіль 2013.

¹⁰ О. Слоньовська, *Дівчинка на кулі: роман*, Харків 2012.

¹¹ Т. Качак, *Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст.*, Київ 2018, с. 36–55.

¹² Г. М. Шевців, *Автобіографічна пам'ять як необхідна умова конструювання автобіографічного наративу*, „Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Літературознавство” 2011, вип. 1, с. 155.

¹³ О. Гаврош, *Характерник літературного ступу*, „Літакцент” 2.02.2011, <http://litakcent.com/2011/02/02/harakternyk-literaturnoho-stepu/> [доступ: 23.08.2019].

Діти війни пізнали поневіряння, голод і людську жорстокість, йдучи по лезу між життям і смертю. Марченко переконана, що „саме *родові міфи*, а не історично-документальна правда буття родини, згодом лягли у засновок автобіографічної повісті *Потерчата*”¹⁴.

Потерчата — образ-символ. Оповідач співставляє образи дітей свого покоління із нехрещеними дітьми-потерчатами, що опинилися *між небом і землею*¹⁵. Письменник використовує емоційно-метафоричний, описовий, аналітико-телеологічний та символічний способи організації автобіографічного нарративу. Вербалізуючи дитячий досвід, передає настроєвий стан перед і після операції уже в дорослому віці. Це перебування *між життям і смертю* емоційно суголосне дитячим спогадам. Емоційний стан людини впливає на пошук, відтворення і кодування автобіографічних спогадів¹⁶.

Попри деталізовані спогади, багато матеріалу залишається поза текстом. У листах автор зізнається: *Потерчата* — „лише видима частина айсберга. А з невидимої...” — пригоди, дитячі витівки, втечі з дому, „неодноразове робінзонство”¹⁷. Рутківський у творі використовує не всі події, збережені в автобіографічній пам’яті, а лише ті, які безпосередньо стосуються теми твору — втраченого дитинства покоління дітей війни, особистих емоцій та дитячих переживань. Дійсно, для нього „дитинство — не тема у літературі, а особливе, внутрішньо близьке йому ставлення до життя, в контексті якого письменник сягає тієї свободи самовираження, безпосередності сприйняття світу, парадоксальності фантазії та душевної чистоти, які доросла людина неминуче втрачає”¹⁸.

Аналогічну характеристику можна дати роману *Дівчинка на кулі* Слоновьовської. Художньо репрезентована автобіографічна пам’ять охоплює період дитинства і юності непосидючої дівчинки з багатим внутрішнім світом, яка прагне материнської любові, але всіма своїми вчинками викликає тільки роздратування. Спогади Олі особистого характеру підсилені зображенням того часу, суспільно-культурного тла. Самопізнання і самоосмислення, емоційна й образна пам’ять авторки — це не лише відтворення цілісності власного „Я”, а ще й суб’єктивна рефлексія радянського буття. Відвертість оповіді, психологічне зображення героїв, екзистенційна, психологічна, соціально-побутова і соціально-політична проблематика, трансляція позитивних і травматичних спогадів з дитинства формують поетику автобіографічного нарративу роману.

¹⁴ Н. Марченко, *Володимир Рутківський...*, с. 11–12.

¹⁵ Т. Качак, *Тема втраченого дитинства у сучасній прозі для дітей та юнацтва (на матеріалі автобіографічної прози В. Рутківського)*, „Вісник Прикарпатського університету. Філологія” 2013–2014, вип. 40–41, с. 115.

¹⁶ A. D’Argembeau, C. Comblain, M. Van der Linden, *Phenomenal characteristics of autobiographical memories for positive, negative, and neutral events*, „Applied Cognitive Psychology” 2003, № 17, с. 281–294.

¹⁷ В. Г. Рутківський, *Спогади в листах*, Домашній архів Н. П. Марченко, лист 1. с. 2–3.

¹⁸ Н. Марченко, *Володимир Рутківський...*, с. 23.

Герой-оповідач та наративні практики і перспективи у художній репрезентації автобіографічної пам'яті

Медіумом художньої трансляції автобіографічної пам'яті стає головний герой автобіографічного тексту, який в той же час, як правило, є його оповідачем. Перспектива зображення подій неоднозначна: показ світу очима дитини часто супроводжують характеристики дорослого автора.

Образ Володка у *Потерчатах* розкрито через самохарактеристику, передачу переживань, думок, емоцій та опис побутових подробиць. Так працює образна, емоційна, словесно-логічна пам'ять. У світлі дитячого бачення та характеристики постають інші персонажі твору: мати, батько, баба Настя, дідусь і бабуся, сестри Радзівські, завгосп, поліцей та ін. Страх самотності стає концептуальним маркером автобіографічної пам'яті Рутківського про той період життя. „Реалістичний метод зображення художнього світу через призму дитячого наївного бачення цілком виправданий у художній репрезентації спогадів з дитинства”¹⁹.

Рутківський вдається до лінійного типу наративу, практикує мозаїчність оповіді, вставні фрагменти (одруження батьків, біографія тата, історія роду). У повісті — дві наративні перспективи, два типи оповіді і ретрансляції автобіографічної пам'яті: філософське самодослідження з центруванням досвіду дитячого світосприйняття та історичний самоспогад з правом голосу дорослого оповідача. У повісті домінує дитяча позиція, що підкреслює і авторський жанровий підзаголовок — „Дитяча сповідь для дорослих, які так нічого й не навчилися”. В окремих епізодах сильніший авторський голос, висловлювання письменника — дорослої людини.

Такі ж дві наративні перспективи притаманні й роману *Дівчинка на кулі* Слоньовської. Акцентуючи на деталях, демонстративно наголошуючи на дитячій позиції висвітлення ситуації, письменниця емоційно (з болем і з самоіронією та гумором водночас) описує шкільні історії. Оля розповідає про бійки з хлопцями, дружбу з Вовочкою, самоствердження у шкільному колективі, знущання і упереджене ставлення учителів, щоденні домашні обов'язки „маминої правої руки” і нелегкий побут. Драматично передано стан дівчинки у інфекційній лікарні, де її жодного разу не провідала мама. Юрій Лотман стверджував, що герой літературної біографії „реалізує не рутинну, середню норму поведінки, звичайну для свого часу та соціуму, а деяку важку і незвичайну, „дивну” для інших і ту, яка вимагає від нього величезних зусиль”²⁰. *Дівчинка на кулі* — роман про долю сільської дитини, яка зуміла досягти бажаного, не впасти, а *втриматися на кулі* у найскладніші моменти життя.

¹⁹ Т. Качак, *Тема втраченого...*, с. 116.

²⁰ Ю. М. Лотман, *Литературная биография в историко-культурном контексте (к типологическому соотношению текста и личности автора)*, [в:] *О русской литературе. Статьи и исследования (1958–1993). История русской прозы. Теория литературы*, Санкт-Петербург 1997, с. 807.

В інтерв'ю Слоньовська зауважила, що „коли люди читають цю книжку, вони впізнають себе [...] Це портрет дитини на тлі епохи кінця 60-их — середини 70-их. Це те, що моє покоління дуже добре пам'ятає”²¹. Відтворення спогадів з радянської епохи надає роману постколоніального характеру, а обрана оповідна манера є „органічною для творів із подвійним тематичним центром *історія «Я» — історія суспільства*”²².

Незважаючи на дорослі міркування про теперішнє буття, професійний досвід, у тексті домінує дитяче світосприйняття. Хоч авторка заперечує існування автобіографічних творів, аргументуючи думку тим, що „витагнути на історії однієї людини, навіть на дуже цікавій, сто чи більше сторінок книги не реально. Можуть бути якісь певні вузлові моменти, але щоб книга була густа, насичена і цікава для читача, однієї біографії замало”²³, все ж зізнається, що один з таких вузлових моментів у романі якраз автобіографічний і є для неї глибокою психологічною травмою.

Функціональне навантаження текстів та рецептивно-естетичні координати художньої трансляції автобіографічної пам'яті

Автобіографічний наратив — засіб саморозуміння (історія для себе) та засіб самопредставлення (історія для іншого). Самопрезентація — головна функція автобіографічної пам'яті, яка „полягає в розділенні своєї пам'яті з іншими людьми та в регулюванні стану людини в теперішньому” і „реалізується за допомогою мови. Іншими словами, це функція самоусвідомлення та формування Я-концепції”²⁴.

Рутківський подає історію життя, дитячого болю з метою самоосмислення, самозвільнення через самовиповідання. Автор зізнається, що письменником став тільки для того, щоб написати цю сповідь: „З висоти свого віку вдивляюся у себе малого, вдивляюся в мільйони таких же, як я, сивих вже потерчат і не можу збагнути, як нам вдалося проскочити по лезу між смертю і життям, любов'ю і ненавистю, вірою і безнадією”²⁵. У позафабульному елементі — емоційний настрій митця, біль і сум за втраченим дитинством покоління, вітаїстичні імпульси, які є наслідком роботи директивної функції автобіографічної пам'яті.

²¹ Ольга Слоньовська: *Після виходу роману читачі завалюють мене листами „Бідненька дівчинко, як ти живеш?”*, „Галицький кореспондент” 18.11.2012, <http://gk-press.if.ua/x7832/> [доступ: 28.08.2019].

²² Г. О. Маслюченко, *Художні мемуари та автобіографічна повість в українській літературі 90-х років ХХ століття*, Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук, Дніпропетровськ 2004, с. 8.

²³ Ольга Слоньовська...

²⁴ Г. М. Шевців. *Автобіографічна пам'ять...*, с. 157.

²⁵ В. Рутківський, *Потерчата...*, с. 188.

Роман Слоньовської постає на самоосмисленні й самопрезентації дитинства у контексті епохи. Послідовний опис та емоційно-гумористичне, драматично-філософсько-аналітичне представлення подій забезпечують трансляцію особистих спогадів, цілісну самоідентифікацію. Стабільна самоідентифікація дозволяє оцінювати минулий досвід, відомий як відображення життя, що призводить до самостійного розуміння і часто самозростання²⁶.

Автобіографічний нарратив зорієнтований і на реципієнтів. Незважаючи на те, що героями є діти, дві нарративні перспективи, закладені у тексти експліцитний та імпліцитний змістові пласти, розширюють аудиторію адресатів. Рутківський спонукає читачів осмислити трагічний і драматичний життєвий досвід дитини, винести урок людяності. З точки зору рецептивної поетики важлива передача емоційної автобіографічної пам'яті. Емоції впливають на спосіб кодування та відтворення автобіографічних спогадів. Весь текст пронизує мотив дитячого страху, через який хлопчик на деякий час втратив мову. Подібні епізоди у повісті описано до найдрібніших психологічних деталей. Письменник не використовує перспективу спостерігача, яка віддаляє людину від травматичної події, і як стверджують дослідники проблеми, дозволяє їм згадати специфіку і деталі події, не переживаючи почуттів і емоцій, не відчуваючи повторно болю²⁷. Навпаки, автор вкотре болісно переживає подібні ситуації, обираючи перспективу учасника подій.

Образна автобіографічна пам'ять зринає в оцінках малого Володка дій німців і представників радянської влади. Книга Рутківського є прикладом того, „як можна вдало, без спрощення та водночас доступно й не травматично для дітей писати про складні та філософські питання, як-то природа зла, ідеологія, тоталітарні системи, війна, смерть, ворожість, страх, несвідоме, віра, сенс життя тощо”²⁸. Юні читачі осмислюють й емоційно переживають цей текст найперше крізь призму сприйняття історії хлопчика, його поведінки, вчинків. У одному з епізодів показано, що через хвору ногу Володко не може йти, терпить біль, намагається повзти рачки, обдираючи коліна. Він надіється, що мати теж візьме його на руки, як і молодшого братика. Хлопчиків здається, що матері байдуже до його страждань і вона його не любить. Юні реципієнти, яким близька і знайома проблема самотності, браку батьківського тепла, можуть ототожнювати себе з головним героєм, асоціювати пережитий психологічний досвід із описаним у книзі, співчувати дитині і засуджувати вчинок матері. Дорослі читачі в цьому епізоді відчитуватимуть відбиток тогочасних подій на психіці дитини, відтворюючи причиново-наслідкові зв'язки. І якщо дитина концентрує свою увагу на образі хлопчика

²⁶ H. L. Williams, M. A. Conway, G. Cohen, *Autobiographical Memory*, [в:] *Memory in the Real World*, ред. G. Cohen, M. A. Conway, London 2008, с. 21–90.

²⁷ H. K. McIsaac, E. Eich, *Vantage Point in Traumatic Memory*, „Psychological Science” 2004, № 15, с. 248–253.

²⁸ В. Вздутьська, *Сучасні стратегії прочитання Потерчат В. Рутківського*, „Ключ” 18.04.2012, <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/103#3> [доступ: 1.05.2019].

і обирає його ракурс бачення описаних подій, то дорослий читач оцінює ситуацію ще й з точки зору матері, тобто неоднозначно.

Слоньовська зацікавила юних читачів новим емоційним досвідом, можливістю пізнати суспільно-історичну дійсність недалекого радянського минулого крізь призму індивідуального, особистісного досвіду конкретної людини, висвітленого з посттоталітарної позиції. У дорослих читачів такий текст актуалізує власні спогади, спонукає не так до пізнання, як до співтворчості.

Висновок

Аналіз автобіографічних повістей *Потерчата* Рутківського та *Дівчинка на кулі* Слоньовської дозволив розкрити художньо-естетичні аспекти ретрансляції автобіографічної пам'яті у сучасній українській прозі для дітей та юнацтва. Тексти з цілісним автобіографічним нарративом засвідчили, що не всі епізоди з автобіографічної пам'яті письменники оприявлюють у творах. Принципи відбору сюжетного матеріалу й способи організації автобіографічного нарративу залежить від тематики твору, часового періоду, емоційної насиченості й характеру зображеного. Письменники поєднують індивідуальну та колективну пам'ять, філософське самоосмислення та історичний самоспогад.

Ретрансляція спогадів образної та емоційної пам'яті, сповідальність, відвертість письма посилюють психологізм творів, увиразнюють характери головних героїв, підкреслюють нарративні перспективи. Вербалізація подій, закарбованих у автобіографічній пам'яті, забезпечує авторам самоосмислення, самопрезентацію і своєрідне звільнення від травматичних спогадів втраченого дитинства (Рутківський), конструювання цілісної „Я-концепції” в контексті епохи й часу (Слоньовська). Два типи оповіді (з дитячої і дорослої точки зору) розмивають однозначність адресата творів.

Бібліографія

- Berntsen D., Rubin D. C., *Cultural Life Scripts Structure Recall From Autobiographical Memory*, „Memory and Cognition” 2002, № 32.
- Berntsen D., Rubin D. C., Siegler I. C., *Two Versions of Life: Emotionally Negative and Positive Life Events Have Different Roles in the Organization of Life Story and Identity*, „Emotion” 2011, № 11.
- Čerkašina T. Ū., *Ukrains'ka memuarno-avtobiografična proza XX st.: žanrova, strukturna ta idejno-hudožna evolūciā*, Avtoref. dis d-ra filol. nauk, un-t im. Borisa Grinčenka, Kiiv 2015.
- Conway M. A., Rubin D. C., *The structure of autobiographical memory*, [v:] *Theories of memory*, red. A. F. Collins, S. E. Gathercole, M. A. Conway, P. E. Morris, Lawrence Erlbaum, Hillsdale 1993.
- D'Argembeau A., Comblain C., Van der Linden M., *Phenomenal characteristics of autobiographical memories for positive, negative, and neutral events*, „Applied Cognitive Psychology” 3, 2003, № 17.
- Dub K., *Avtobiografičnij sinergen*, „Slovo i čas” 2001, № 4.

- Gavroš O., *Harakternyk literaturnogo stepu*, „Litakcent” 2.02.2011, <http://litakcent.com/2011/02/02/harakternyk-literaturnoho-stepu/>.
- Kačak T., *Tema vtračenogo ditinstva u sučasnij prozi dlâ ditej ta ûnactva (na materialî avtobiografîčnoj prozi V. Rutkivs'kogo)*, [v:] „Visnik Prikarpat's'kogo universitetu. Filologîâ” 2013–2014, vip. 40–41.
- Kačak T., *Tendencii rozvitku ukraïns'koj prozi dlâ ditej ta ûnactva počatku XXI st.*, Akademvidav, Kiïv 2018.
- Lotman Ū. M., *Literaturnaâ biografiâ v istoriko-kul'turnom kontekste (k tipologičeskomu sootnošeniu teksta i ličnosti avtora)*, [v:] *O russkoj literature. Stat'i i issledovaniâ (1958–1993). Istoriâ russkoj prozy. Teoriâ literatury*, Iskusstvo SPB, Sankt-Peterburg 1997.
- Marčenko N., *Volodimir Rutkivs'kij: teksti dolî: biografičnij naris*, Navčal'na kniga Bogdan, Ternopil' 2014.
- Maslûčenko G. O., *Hudožni memuari ta avtobiografična povist' v ukraïns'kij literaturi 90-h rokiv XX stolittâ*, Avtoref. dis. na zdobuttâ nauk. stupenâ kand. filol. nauk, Dnipropetrovs'k 2004.
- McIsaac H. K., Eich E., *Vantage Point in Traumatic Memory*, „Psychological Science” 4, 2004, № 15.
- Mihida S. P., *Megatekst i osobistist' pis'mennika*, „Visnik Žitomir's'kogo deržavnogo universitetu im. Ī. Franka” 2004, vip. 15.
- Mihida S. P., *Rekonstrukciâ psihologičnih portretiv ukraïns'kih pis'mennikiv kîncâ XIX–počatku XX st. na osnovi megatekstu*, Avtoref. dis. d-ra filol. nauk, Nac. akad. nauk Ukraïni, Īn-t l-ri im. T. G. Ševčenko, Kiïv 2013.
- Nelson K., *The Psychological and Social Origins of Autobiographical Memory*, „Psychological Science” 1993, № 4.
- Nurkova V. V., *Avtobiografičeskaâ pamât' (Struktura, funkcii, mehanizmy)*, Dis. kand. psihol. nauk, Moskva 1998.
- Ol'ga Slon'ovs'ka: Pislâ vihodu romanu čitačî zavalûut' mene listami „Bidnen'ka divčinko, âk ti živeš?”*, „Galic'kij korespondent” 18.11.2012, <http://gk-press.if.ua/x7832/>.
- Robinson J. A., *Sampling Autobiographical Memory*, „Cognitive Psychology” 1976, vip. 8.
- Rutkivs'kij V. G., *Poterčata: Ditâča spovid' pered doroslîmi, âkî tak ničomu j ne navčilisâ: povist'*, Navčal'na kniga Bogdan, Ternopil' 2013.
- Rutkivs'kij V. G., *Spogadi v listah*, Domašnij arhiv N. P. Marčenko, list 1.
- Ševciv G. M., *Avtobiografična pam'ât' âk neobhîdna umova konstruïvannâ avtobiografičnogo narativu*, „Naukovî zapiski Harkivs'kogo nacional'nogo pedagogîčnogo universitetu im. G. S. Skovorodi. Ser.: Literaturoznavstvo” 2011, vip. 1.
- Slon'ovs'ka O., *Divčinka na kulî: roman*, Knižk. klub „Klub simejnogo dozvillâ”, Harkiv 2012.
- Tulving E., *Episodic memory: From mind to brain*, „Annual Review of Psychology” 2002, № 53, 25.04.2015, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199828340/obo-9780199828340-0009.xml>.
- Vzduľ's'ka V., *Sučasni strategii pročitanâ Poterčat V. Rutkivs'kogo*, „Klûč” 18.04.2012, <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/103#3>.
- Williams H. L., Conway M. A., Cohen G., *Autobiographical Memory*, [v:] *Memory in the Real World*, red. G. Cohen, M. A. Conway, Psychology Press, London 2008.
- Zasêkina L., *Pereživannâ podij ta ih psiholingvistična reprezentaciâ v avtobiografičnij pam'âtî: reprodukcîâ či rekonstrukciâ*, [v:] „Psiholingvistika” 2016, vip. 20.

Artistic Representations of Autobiographical Memory in Contemporary Ukrainian Prose for Children and Youth

Summary

The article is a study on the artistic and aesthetic aspects of portraying autobiographical memory in contemporary Ukrainian prose for children and youth. Analyzing two autobiographical novels, Volodymyr Rutkivsky's *Poterchata* and Olha Slonovska's *Girl on the Ball*, the author argues that writers publish not all episodes from autobiographical memory in their works. Moreover, she notes that while Rutkivsky and Slonovska portray individual and collective memory, philosophical self-reflection, and historical self-memory, the issue of autobiographical memory is fundamental in their narratives. The article also contains a detailed analysis of the psychology of the image of the narrator, the narrative practices and perspectives, as well as the receptive-aesthetic coordinates of autobiographical texts.

Keywords: autobiographical memory, autobiographical narration, artistic representation, contemporary Ukrainian prose for children and youth.

Художественная репрезентация автобиографической памяти в современной украинской прозе для детей и юношества

Резюме

В статье на материале анализа повестей-воспоминаний *Потерчата* Владимира Руткивского и *Девочка на шаре* Ольги Слонёвской раскрываются художественно-эстетические аспекты ретрансляции автобиографической памяти в современной украинской прозе для детей и юношества. Определено, что не все эпизоды из автобиографической памяти писателей появляются в произведениях. Авторы соединяют индивидуальную и коллективную память, философское осмысление и историческое самовоспоминание. Освещается проблема автобиографической памяти, выступающая в качестве основного содержательного компонента автобиографического нарратива. Исследуется психологизм изображения героя-рассказчика, нарративные практики и перспективы. Анализируется функциональная нагрузка и рецептивно-эстетические координаты автобиографических текстов.

Ключевые слова: автобиографическая память, автобиографический нарратив, художественная репрезентация, современная украинская проза для детей и юношества